

مدل سازی نقش ورزش در فرآیند شکل گیری هویت ملی^۱

* ایران احمدپور

E-mail: iran.ahmadpour@ut.ac.ir

** محمد خبیری

E-mail: mkhabiri@ut.ac.ir

** حسین رجیبی

E-mail: horajabi@ut.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۶/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۳/۲۴

چکیده

ورزش از یک سو بستری برای ساخت، گسترش و نفوذ هویت ملی بوده است و از سوی دیگر این دولت‌ها و جنبش‌های هویت طلب بودند که به تقویت، گسترش و نفوذ ورزش مدرن کمک کردند. در این پژوهش با هدف بررسی نقش ورزش در فرآیند شکل‌گیری هویت ملی و در پاسخ به سؤال اصلی تحقیق، مبنی بر چگونگی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هویت ملی بر ورزش در ایران، با ۲۸ نفر از کارشناسان، استادان دانشگاهی و ورزشکاران از منظر مفاهیمی همچون غرور ملی، تحکیم ایدئولوژی، تبلیغات سیاسی مصاحبه عمیق انجام گرفت؛ سپس با استفاده از روش‌شناسی کیفی و با تفسیر معنایی پاسخ مشارکت‌کنندگان از طریق استخراج مفاهیم اقدام به ساخت سیر داستانی مفاهیم کرده و با تفکیک عوامل زمینه‌ای، همسو و دخیل در ساختار مذکور، یک مدل نظری از رابطه هویت ملی و ورزش ارائه شد.

نتیجه‌ی تحقیق نشان می‌دهد ورزش می‌تواند همبستگی ملی را تقویت کند و با ایجاد غرور ملی و گره زدن علایق گروه‌های مختلف جامعه باعث همبستگی و وفای در داخل کشور و قدرت‌نمایی در عرصه بین‌الملل شود.

کلید واژه‌ها: ورزش، هویت، هویت ملی، همبستگی ملی.

۱. مقاله مستخرج از پایان نامه دوره‌ی دکتری مدیریت و برنامه‌ریزی ورزشی پردیس بین‌المللی کیش دانشگاه تهران با

عنوان «نقش ورزش در ایجاد هویت ملی» در سال ۱۳۹۶ می‌باشد.

** دانشجوی دکتری تخصصی مدیریت ورزشی، پردیس بین‌المللی کیش دانشگاه تهران، ایران، نویسنده‌ی مسئول

** دانشیار مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران، تهران، ایران

*** استادیار مدیریت ورزشی، پردیس بین‌المللی کیش دانشگاه تهران، ایران

مقدمه و طرح مسأله

تأثیر متقابل ورزش بر هویت ملی و هویت ملی بر ورزش اگرچه جزو مقوله‌های جدیدی است که نه صاحب‌نظران حوزه ورزش و نه متفکران علوم اجتماعی و علوم سیاسی چندان به آن نپرداخته‌اند، اما با این حال جزو حوزه‌های پر اهمیتی است که حداقل از چهل سال پیش به این سو تا حدودی مورد توجه هر دو حوزه قرار گرفته و مطالعات درباره‌ی آن رو به افزایش است (مگوایر، ۱۳۹۴: ۴). اگرچه بحث ورزش و هویت ملی و ملی‌گرایی به سال‌های آغازین پدید آمدن مفهوم «ملیت» برمی‌گردد، اما مطالعه درباره‌ی آن دیرتر آغاز شد و با شروع این مطالعات اهمیت روزافزون آن نیز آشکار گشت تا آنجا که هم‌اکنون سازمان‌ها و بنیادهای مختلفی در سراسر دنیا به تحقیق در این حوزه مشغول هستند؛ حوزه‌ای که با توجه به دغدغه‌های عمیق بحث ملیت و هویت ملی در ایران جای خالی آن در مطالعات دانشگاهی کاملاً محسوس است؛ چرا که در ایران با وجود تنوع فرهنگی از یک‌سو و غرض‌ورزی بسیاری از کشورهای همسایه از سوی دیگر ورزش از عوامل مهمی است که می‌تواند نقش مؤثری در هویت‌سازی داشته باشد.

«ورزش یکی از عناصری است که هم می‌تواند بر شکل‌گیری هویت ملی مؤثر باشد و هم از آن تأثیر پذیرد و با ظرفیت نمادینی که دارد می‌تواند ملتی کوچک (سرزمینی، تاریخی و...) را بزرگ و پر اهمیت جلوه داده و غرور و هویت ملی آن را ارتقا دهد» (فاضلی، ۱۳۹۳: ۷).

هویت ملی خود دارای ابعاد و وجوه مختلفی است که هرکدام از این وجوه می‌تواند از ورزش تأثیر پذیرد و یا بر آن تأثیر بگذارد. در ادامه‌ی این تحقیق ضمن تعریف هر کدام از این ابعاد سعی بر این خواهد بود که ارتباط متقابل هر کدام از آنها با ورزش بررسی و مدل‌های ارتباطی هر کدام و میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن سنجیده شود.

سؤال‌های تحقیق

سؤال اصلی

ورزش چگونه بر هویت ملی در ایران اثر می‌گذارد و چگونه از آن اثر می‌پذیرد؟

سؤال فرعی

ابعاد هویت ملی چیست و در چه تناظری با ورزش ایران قرار دارند؟

چارچوب نظری

واژگان محوری این پژوهش، «هویت»، «هویت ملی» و «رابطه میان ورزش و هویت ملی» است که در گام نخست با ارائه‌ی تعاریفی کوتاه از این مفاهیم سعی خواهد شد تا نحوه‌ی تعامل با این واژگان و در ادامه ارتباط آنها با یکدیگر بررسی شود. مفهوم هویت به مجموعه نگرش‌ها، ویژگی‌ها و روحیاتی اطلاق می‌شود که یک فرد یا جامعه و فرهنگ را از دیگران متمایز می‌کند. هویت بر مبنای تمایز و تفکیک فرد و جامعه‌ای از فرد و جامعه‌ای دیگر قرار دارد. یکی از مهم‌ترین ابعاد هویت، هویت ملی است که مجموعه‌ای است از اعتقادات، باورها، خواست‌ها، فرهنگ و تاریخ مشترک که در محدوده‌ای جغرافیایی افراد را به همدیگر پیوند می‌دهد. «موجودیت آن (هویت ملی) به باور مشترکی بستگی دارد که اعضایش را به یکدیگر متصل می‌کند و خواستی مشترک برای تداوم زندگی مشترک است» (میلر، ۱۳۸۳: ۲۹). در این میان ورزش یکی از مهم‌ترین عناصری است که می‌تواند در ایجاد هویت ملی نقش ایفا کند و هم‌چنان‌که ویلکرسون و دودر اذعان داشته‌اند، اثبات و تعیین هویت یکی از هفت کارکرد اساسی ورزش است (وست و بوچر، ۱۳۷۴: ۳۶۸).

گسترش روزافزون ورزش در میان مردم و به‌ویژه جوانان، موجب اهمیت رو به افزایش مطالعات سیاسی و اجتماعی در خصوص ارتباط ورزش با سیاست دولت‌ها شده است. تا جایی که ورزش از یک‌سو باعث افزایش مقبولیت در داخل نظام‌های سیاسی و از سوی دیگر باعث کسب اعتبار در عرصه سیاست بین‌الملل می‌شود. «ورزش به دلیل تأثیراتی که بر حوزه‌ی عمومی می‌گذارد، مورد توجه حکومت‌ها قرار گرفته است تا از مجرای آن بتوانند عرصه عمومی را به کنترل خود درآورند» (فاضلی، ۱۳۹۳: ۶۲). ارتباط گسترده ورزش و سیاست منبعی قابل انعطاف برای دستیابی به طیف گسترده‌ای از اهداف داخلی و بین‌المللی در اختیار دولت‌ها قرار می‌دهد (هولیهان و گرین، ۲۰۰۸: ۱۲). به این ترتیب ورزش با اتکا بر توان سیاسی خود، با وحدت بخشیدن به نیروها، موجب ترویج و شکل‌گیری حس میهن‌پرستی در بطن جامعه می‌شود. بنابراین «ورزش با پایگاهی که در قالب‌های بین‌المللی دارد و اتکای شدیدش به نمادها و مراسمی که همراه این وقایع هستند، محلی برای ساخت ملی‌گرایی، انواع آن و میزان خروجی سیاسی که تولید می‌کند؛ به شمار می‌رود» (کیلین، ۱۳۹۴: ۱۷۳).

تحقیقات گسترده در حوزه‌ی رابطه ورزش و هویت ملی مبین تأثیر متقابل ایدئولوژی‌های ملی، طبقاتی، مذهبی، سیاسی و غیره بر ورزش و بالعکس است. به

نحوی که کتیک فهرستی از این تحقیقات را ذکر کرده و تأکید دارد امروزه بحث رابطه ورزش، هویت ملی، ملی‌گرایی، به صورتی بین‌رشته‌ای و چندرشته‌ای در حال رشد مداوم است (کتیک، ۲۰۰۹: ۵۴). از سوی دیگر گره خوردن احساسات ملی و ورزش مدرن منجر به گسترش ورزش‌های اروپایی و کنار رفتن ورزش‌های بومی شده است که پیامد آن بازتولید سلطه‌ی استعمارگران بوده است.

لرینگ، م. دانفورث در تحقیقات مشترکی با هومی بهابا تحت عنوان «روایت ملت» معتقد است با مطالعه‌ی ورزش می‌توان روایت‌های ملت‌ها را کشف کرد (دانفورث، ۲۰۰۱: ۳۶۳). هابرم «ملی‌گرایی ورزشی» را پدیده‌ای واحد و یکدست نمی‌داند، به عکس آن را واکنشی سیاسی - اجتماعی پیچیده به چالش‌ها و رخداد‌های ورزشی و غیرورزشی تعریف می‌کند که باید در همبافت‌های ملی گوناگونی فهمیده شود (به نقل از بیرنر، ۲۰۰۱: ۱۷). هم‌چنین نتایج تحقیقات داخلی، از جمله در تحقیقی که هاشمی و جوادی یگانه (۱۳۸۶) بر کارکردهای اجتماعی ورزش، به ویژه فوتبال انجام دادند؛ نشان داد که تیم‌های محلی با ایجاد یک گروه خودی درصدد تمایزبخشی با گروه غیر برمی‌آیند و مطابق با آن به نمادسازی و حتی تاریخ‌سازی می‌پردازند (هاشمی و جوادی یگانه، ۱۳۸۶: ۱۱۲). درخصوص نقش دولت‌ها در مدیریت هویتی ورزش، اخوان کاظمی (۱۳۷۸) در تحقیقی با عنوان «ورزش و سیاست بین‌المللی» ضمن بررسی تأثیر سیاست بر ورزش در عرصه‌های بین‌المللی، نتیجه می‌گیرد که در تقسیم‌بندی کسانی که از ورزش در عرصه بین‌المللی استفاده سیاسی می‌کنند، دو گروه عمده قابل تشخیص است که آنها را تحت عنوان دولتی و غیردولتی طبقه‌بندی می‌کند (اخوان کاظمی، ۱۳۷۸: ۳۰). هم‌چنین ملکوتیان (۱۳۸۸) در تحقیقی مشابه با عنوان «سیاست و ورزش» به جنبه‌های مختلف رابطه ورزش و سیاست پرداخته است. براساس این بررسی رابطه ورزش و سیاست یک رابطه دوطرفه است، به گونه‌ای که از یک طرف سیاست از طریق تدوین و اجرای راهبرد ورزشی بر ورزش تأثیر و از طرف دیگر ورزش از طریق تحکیم ارزش‌های انسانی و همبستگی ملی و افزایش مشارکت سیاسی بر سیاست تأثیر می‌نهد (ملکوتیان، ۱۳۸۸: ۳۰۹). با این حال ضعف عمده تحقیقات انجام شده در این حوزه، عدم توجه به تنوع در جایگاه طبقاتی، اجتماعی و غیره پژوهشگران و پدیده‌های مورد پژوهش است. ساخت مدل نظری این تحقیق، بنا به مدل روش‌شناسی و ساخت مفهومی استنباط شده از پاسخ مشارکت‌کنندگان، ساختی منظومه‌ای است که به شکلی خوشه‌ای پیوستاری از مفاهیم و به تبع نظام‌های معنایی - نظری آنها را بدون در هم تنیدن، به

سمت یک مخرج مشترک معنایی سوق می‌دهد که به این ترتیب عملیاتی شده‌اند: شاخص‌هایی چون غرور ملی، تداوم هنجارهای اجتماعی - جنسیتی، تحکیم ایدئولوژی و تبلیغات سیاسی در بعد سیاسی / جغرافیایی در کنار ایدئولوژی‌های ملی، طبقاتی، مذهبی، سیاسی به مثابه انگاره‌های تاریخی - اجتماعی که جملگی از پاسخ مشارکت‌کنندگان استنباط شده‌اند، هسته‌های پراکنده‌ای را تشکیل می‌دهند که به شکلی گفت‌وگویی و کنش - واکنشی در عین حفظ استقلال و وجوه متضاد درونی آنها، مفاهیم را در هویتی تازه به هم پیوند می‌زنند. به این ترتیب مفاهیم در شبکه مذکور واجد تأثیرات متفاوتی اعم از زمینه‌ای، همسو، دخیل و مختل‌کننده خواهند بود که می‌توانند بسته به جایگاه خود بر کلیت مفهومی تحقیق تأثیرگذار باشند.

روش تحقیق

تحقیق حاضر براساس روش‌شناسی کیفی و با روش زمینه‌ای انجام شده است. «روش زمینه‌ای یک روش تحقیق استقرایی و با رویکرد کاملاً کیفی و اکتشافی است که به پژوهشگر امکان می‌دهد در مواردی که امکان تدوین فرضیه وجود ندارد به جای استفاده از تئوری‌های از پیش تعریف شده خود به تدوین یک تئوری جدید اقدام کند» (ذکائی، ۱۳۸۱: ۵۴). در این مطالعه مشارکت‌کنندگان عبارتند از: ورزشکاران، اعضای تیم‌های ورزشی مختلف، مدیران ورزشی، مدرسان دانشگاهی در رشته‌های تربیت بدنی و معلمان و مربیان این رشته در کنار کارشناسان میان‌رشته‌ای اعم از جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و غیره هم‌چنین دیگر رشته‌هایی که دارای دانش و تجربه لازم در زمینه شکل‌گیری و برساخت هویت ورزشی هستند و به نحوی از انحاء به فهم موضوعی پژوهش کمک می‌کنند.

روش گردآوری اطلاعات

داده‌های این مطالعه با استفاده از مصاحبه‌ی عمیق و ساخت‌نیافته، که خاص پژوهش‌های کیفی است (سیلورمن، ۲۰۰۵) گردآوری شده است. این نوع نمونه‌گیری از قاعده‌ی «انتخاب تدریجی» پیروی می‌کند، با کمک روش نمونه‌گیری کیفی به‌ویژه نمونه‌گیری گلوله برفی با افراد با اطلاعات کلیدی مصاحبه شده تا اشباع نظری حاصل شود. به لحاظ حجم نمونه، تعداد مشارکت‌کنندگان در این تحقیق ۲۸ نفر بودند (که با عناوین A1، A2، A3 و... مشخص شده‌اند). از این تعداد ۱۰ نفر ورزشکار، ۵ نفر مربی و کادر ورزشی، ۷ نفر اساتید، معلمان و کارشناسان ورزشی و ۶ نفر از صاحب‌نظران

سایر رشته‌های مطالعاتی (جامعه‌شناسی و روان‌شناسی) بودند و از حجم نمونه‌ای ۴۵ مصاحبه تهیه گردید که ۲۸ نمونه آن استفاده شد. مصاحبه‌ها در بازه‌ی زمانی مهرماه ۱۳۹۵ لغایت اسفند ۱۳۹۵ به شکل حضوری انجام گرفته است. نقطه‌ی اشباع نظری هم نقطه‌ی پایانی برای گردآوری داده‌ها انتخاب شده است و برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل موضوعی (تحلیل درون‌مایه) استفاده شد. روش تحلیل موضوعی یکی از شایع‌ترین روش‌های مورد استفاده در تحلیل داده‌های کیفی است. «این نوع تحلیل عبارت است از عمل کدگذاری و تحلیل داده‌ها با این هدف که داده‌ها چه می‌گویند. تحلیل موضوعی در وهله‌ی اول به دنبال الگوییابی در داده‌هاست. زمانی که الگویی از داده‌ها به دست آمد، باید حمایت موضوعی از آن صورت گیرد. به عبارتی درونمایه‌ها از داده‌ها نشأت می‌گیرند» (سیلورمن، ۲۰۰۵: ۶۲).

یافته‌های تحقیق

در تحقیق حاضر با بررسی دیدگاه‌های ۲۸ نفر از ورزشکاران، اعضای تیم‌های ورزشی مختلف، مدیران ورزشی، مدرسان دانشگاهی و مربیان در کنار کارشناسان میان‌رشته‌ای اعم از جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و دیگر رشته‌هایی که دارای دانش و تجربه لازم در زمینه شکل‌گیری و برساخت هویت ورزشی هستند و تفسیر معناشناختی پاسخ‌های آنان در خصوص تجربیات و مطالعات‌شان در زمینه‌ی فعالیت هویتی - ورزشی، جواب‌ها به هفت مقوله‌ی اصلی تقسیم شده که عبارتند از: بعد اجتماعی، بعد تاریخی، بعد جغرافیایی، بعد سیاسی، بعد دینی و مذهبی، بعد فرهنگی و بعد مدیریتی. این تفسیر معنایی نشان می‌دهد که هویت ملی افراد به تناظر موقعیت و پایگاه ورزشی متغیر و به شکلی نمادین احیاء می‌شود. مقولات مذکور با توجه به کدهای بازسازی شده در مصاحبه‌های افراد استخراج شده و مورد توجه قرار گرفته است.

۱- بعد اجتماعی

فقدان هویت‌های از پیش تعیین‌کننده که بتواند حامل یک امنیت هستی‌شناختی باشد، اصلی‌ترین شاخصه‌ی زندگی انسان نوین در عصر مدرنیته‌ی متأخر است. هویت ورزشی افراد در قالب روابط اجتماعی و خرده‌فرهنگی را می‌توان در قالب زیرطبقاتی چون مناسبات و همگرایی ساختار اجتماعی، اعتماد اجتماعی و سلامت روان اجتماعی و غیره مشاهده کرد. مشارکت‌کنندگان با تأکید بر روابط طبقاتی و مشارکت اجتماعی، مخاطره و تعمیم و تخصیص یابی، روان فردی متعال و حمایت اجتماعی بر بعد

مدل‌سازی نقش ورزش در فرآیند شکل‌گیری هویت ملی

اجتماعی ورزش صحنه نهادند. A5 می‌گوید: حضور ورزشکاران از منطقه و طبقه خاص می‌تواند باعث اعتماد به نفس مردم آن منطقه و طبقه و گرایش به ورزش متنوع وی شود.

جدول شماره ۱: بُعد اجتماعی

ردیف	جواب‌ها	مقوله‌ها	مقوله‌ی هسته
۱	حضور ورزشکاران از منطقه و طبقه خاص می‌تواند باعث اعتماد به نفس مردم آن منطقه و طبقه و گرایش به ورزش متنوع وی شود.	مناسبات و همگرایی	بعد اجتماعی
۲	یکی از راه‌های شناخت یک مملکت، شناخت ورزش و ورزشکاران آن کشور است.	ساختار اجتماعی	
۳	قبلاً به علت درگیری‌های منطقه، با ما، به شکلی امنیتی رفتار می‌شد؛ اما بعدها و با شناختی که به جود آمد، این رفتار تغییر کرد.	اعتماد اجتماعی	
۴	حضور ورزشکاران یک شهر در تیم‌های ملی و رسانه‌ای شدن فعالیت و نتایج مسابقات‌شان باعث توجه و اعتماد بیشتر به آن شهر می‌شود.	اعتماد اجتماعی	
۵	هر گونه پیروزی یا شکست در مسابقات ورزشی در برابر حریفان می‌تواند در روحیه عمومی و سلامت روان آن مملکت تأثیر مثبت و یا منفی داشته باشد.	سلامت روان اجتماعی	
۶	یک ورزشکار موفق باید به درستی برنامه‌های خودش را پیش ببرد و اگر از نظر روحی و روانی در شرایط خوبی باشد، هر اتفاق بزرگی ممکن است رخ دهد.	سلامت روان اجتماعی	

ورزش ضمن آن‌که پدیده‌ای جمعی و اجتماعی است؛ به شکلی نهادی دارای کارکردهای خاصی برای نظام اجتماعی است که از یک سو ضمن رابطه‌ای همسو با ساختار اجتماعی و طبقاتی به گرایش مردمی از اقل‌تار مختلف اجتماع به نوع خاصی از ورزش تأثیر بالایی دارد. این مسأله خود به شکلی دو سویه ورزش را در کانون ترجمانی فرد و جامعه قرار می‌دهد و از دیگر سو برای ابقای خود نیازمند ضمانتی حمایتی است که موجب اعتماد میان مخاطبان و ورزش می‌شود.

۲- بعد تاریخی

بعد تاریخی هویت ورزشی در کنار نقب زدن به آگاهی مشترک افراد یک جامعه از گذشته تاریخی و احساس دل‌بستگی به آن، مؤید نوعی «هم‌تاریخ‌پنداری» است که پیونددهنده‌ی نسل‌های مختلف به یکدیگر و بازنمایی تصویری هویت‌های تاریخی است. بعد تاریخی بنا به کدگذاری پاسخ مشارکت‌کنندگان، واجد زیر طبقاتی اعم از پیوند تاریخی و بازنمایی هویت تاریخی است. در واقع مشارکت‌کنندگان در طول

مصاحبه از طریق تأکید بر ریز مقولاتی همچون اراده تاریخی، نمادها و تاریخ ملت بر وجود بعد تاریخی ورزش صحنه نهادند. A16 به عنوان کارشناس مطالعات تاریخی ورزش معتقد است: رشته‌های ورزشی خود ریشه در رفتار و فرهنگ ملی و تاریخی دارند. عدم مطالعه دقیق جنبه تاریخی ورزش‌ها موجب فراموشی این رشته‌ها و تنزل شأن جهانی ورزشکاران داخلی در عرصه‌های بین‌المللی شده است.

جدول شماره ۲: بُعد تاریخی

ردیف	جواب‌ها	مقوله‌ها	مقوله‌ی هسته
۱	بخشی از ورزش‌ها با هویت ملی ایرانی عجین شده است. در هر ملتی، ورزشی که با هویت ملی آن کشور عجین شده است سرآمد دیگر ورزش‌هاست.	پیوند تاریخی	بعد تاریخی
۲	کشتی تاریخ ماست، ما ورزش را با این تاریخ می‌شناسیم و با کشتی خود را به دنیا معرفی کرده‌ایم.		
۳	رفتار ما در مسابقات نشانی از هویت و تاریخ ما دارد. ملت‌ها تاریخ ما را با رفتار تیمی ما می‌شناسند.		
۴	ورزش به واسطه‌ی کشتی که ایجاد می‌کند در تقویت و تحکیم وفاق ملی و تاریخی دست بالا را دارد.	بازنمایی هویت تاریخی	
۵	برافراشتن پرچم ایران در مسابقات برای من یعنی احساس برتری نسبت به بقیه‌ی ملت‌ها.		
۶	بازی ایران با آمریکا در جام جهانی به شکلی انتقامی تاریخی از آمریکا پس از کودتای ۱۳۳۲ بود.		

بنابر آنچه در مثال‌ها و گفته‌های پاسخگویان مشهود بود، ورزش ضمن آن که خود برخاسته از فرهنگ همزیستی و علائق جمعی یک جامعه تاریخی است، می‌تواند همچون امری اجتماعی احیاگر اراده جمعی و پیوندهای تاریخی میان یک ملت نیز باشد. در عین حال گاهی ورزش خود فارغ از وابستگی تاریخی می‌تواند با به کارگیری نمادها به تحریک روحیه قومی و ملی اقدام کند و با برساختن ملت نمادین، موجب فاخر نشان دادن ملت‌ها در مسابقات بین‌المللی و تصورات متفاوت‌تری به نسبت جایگاه تاریخی آنها باشد.

۳- بعد جغرافیایی

درهم تنیدگی جغرافیا و ورزش به شکلی متقابل موجب آشنایی مردمان با حوزه‌های مختلف مکانی و ژئوپولتیکی از طریق تیم‌های ورزشی، مسابقات و تورنمنت‌ها، می‌شود. به نحوی که امروزه می‌توان ورزش را به عنوان جاذبه‌ای جغرافیایی تلقی کرد که از

مدل‌سازی نقش ورزش در فرآیند شکل‌گیری هویت ملی

طریق آن و به کمک آن می‌تواند به تقویت حس ملی‌گرایی و حس قلمروخواهی ملت‌ها کمک کند. در اینجا با استناد به پاسخ مشارکت‌کنندگان و تأکید آنها بر عوامل جغرافیایی و نقش آن در ورزش، می‌توان اقلیم‌گرایی و ژئوپولیتیک ورزشی را به‌عنوان زیر طبقات این مقوله مورد بازخوانی قرار داد، که از طریق ریزمقولاتی چون شرایط زیست - محیطی و امکانات تخصیص یافته، تبعیض و نژادپرستی و همگرایی ملی و فراملی کدگذاری شده‌اند. A3 معتقد است: نمی‌شود منکر عوامل ژنتیکی و اقلیمی شد، مثلاً افراد سیاهپوست آفریقایی به دلیل سازگاری قلبی تنفسی و یا بلندی و کشیدگی ساق پا بیشتر به ورزش‌های غیرهوازی روی می‌آورند و موفق‌تر هستند.

جدول شماره ۳: بُعد جغرافیایی

ردیف	جواب‌ها	مقوله‌ها	مقوله‌ی هسته
۱	کشتی و ورزش پهلوانی از این آب و هوا تغذیه کرده است؛ وقتی توی گود می‌نشینی خودتو را در محاصره‌ی کوه‌ها تصور می‌کنی.	تبعیض نژادپرستانه	تبعیض نژادپرستانه
۲	سه‌سال بدون مربی و اردوی همگام‌سازی جسمی تمرین کردم، آن هم در رشته‌ای که حضور مربی و اردوهای تمرینی در پیشرفت ورزشکاران تأثیر زیادی دارد.		
۳	من هر روز در شرایط جوی سخت و سرمای زیر صفر درجه زمستان که تماماً مغایر با شرایط جوی کشورم است، تمرین کردم به این امید که بتوانم خود را با شرایط اقلیمی مسابقات وفق دهم.		
۵	در دوران پهلوی سعی بر آن بود که به شکلی تحمیلی نوعی هویت و همبستگی ملی از طریق ورزش ایجاد شود، مثلاً تقابل تیم تاج و پرسپولیس در آن دوره به نوعی تقابل میان دولت و ملت را ایجاد کرده بود.	رقابت بین‌المللی ورزشی	
۶	ورزش به علت این‌که رقابتی را در عرصه‌ای متفاوت از میدان جنگ بین ملت‌ها ایجاد می‌کند به تقویت همگرایی کمک می‌کند.		
۷	انتقام از کشوری دیگر به‌جای میدان نبرد به حوزه‌ی ورزشی منتقل شده است.		

بنابر پاسخ مشارکت‌کنندگان موضوع جغرافیایی چه به لحاظ اقلیمی و چه به لحاظ جغرافیای سیاسی در ورزش‌های تیمی و انفرادی نقش بارزی ایفا می‌کند. در این میان ورزش‌ها خود تابعی از شرایط اقلیمی و تغییر در آن هستند. عمده‌ی گرایش‌ها به ورزش‌های بومی به مثابه برآیند این شرایط و محبوبیت مردمی آنها، خود حاصل این مسأله است. هم‌چنین دو موضوع ژئوپولیتیک ورزشی به‌عنوان مقوله ثانوی در بعد ورزشی، حاوی دو کارکرد مثبت و منفی است که ضمن بسترسازی سیاسی و ایجاد روابط فراملی و همگرایی ملی، می‌تواند عرصه‌ی احساس تبعیض‌ها و خشونت‌ها باشد.

۴- بعد سیاسی

توانایی ورزش در بسیج عمومی و تهییج احساسات، بهره‌گیری از آن در جهت توسعه اقتصادی تبلیغات رسانه‌ای و ایجاد مشروعیت و ملت‌سازی و همگرایی ملی باعث توجه حکومت‌ها به ورزش شده است. خلق مفاهیم جدیدی چون سیاست ورزشی، بازی سیاسی و دیپلماسی ورزشی بین قدرت‌های درگیر در عرصه سیاست بین‌المللی نشان از خلق عرصه جدیدی برای تعاملات سیاسی در چهره‌ای متفاوت از میدان جنگ یا مذاکرات سیاسی آشکار دارد. زیر طبقه‌ای اعم از غرور ملی، ارتقاء فرهنگ سیاسی و تبلیغات سیاسی محصول کدگذاری ریزمقولاتی چون دو قطبی‌سازی و مقاومت سیاسی، جنبه‌ی عاطفی و شناختی عرق ورزشی، دیپلماسی ورزشی و تحکیم ایدئولوژی است که در طی مصاحبه مشارکت‌کنندگان بر آن تأکید شده است. برای مثال مشارکت‌کننده A7 ورزش را برند ملت و معرف ارزش‌های یک جامعه می‌داند و می‌گوید: ورزش با ایجاد غرور ملی در مردم یک کشور موجب انسجام ملی می‌شود و با ایجاد احساس علاقه به میهن، مردم یک کشور را به هم پیوند می‌دهد.

جدول شماره ۴: بعد سیاسی

ردیف	جواب‌ها	مقوله‌ها	مقوله‌ی هسته
۱	حس خیلی خوبیه که پرچم ایران را بالا ببری. افتخار می‌کنم که ایرانی هستم و برای کشورم مقام می‌آورم.	غرور ملی	بعد سیاسی
۲	حس بالا بردن پرچم کشورم قابل مقایسه با هیچ حسی نیست. آنقدر مهم و بزرگه که حاضرم سال‌ها برایش زحمت بکشم.		
۳	پیشنهاد سرمربی تیم کشتی امریکا به ترامپ برای سفر به ایران در اعتراض به فرمان نژادپرستانه، نشان داد که ورزش ایران توانسته عاملی برای ارتقای فرهنگ سیاسی و هویت ملی باشد.	ارتقای فرهنگ سیاسی	
۴	حضور قدرتمندانه ورزشی و فرهنگی یک ورزشکار می‌تواند باعث نگرش مثبت و یا منفی جهانیان درباره‌ی آن کشور و مردمانش شود. ورزشکار باید بداند که در عرصه‌های جهانی فقط خودش نیست، بلکه یک ملت است.		
۵	ورزش به لحاظ تبلیغی و پروپاگاندایی از چنان قدرتی برخوردار است که هیچ ماشین تبلیغاتی از پس آن برنمی‌آید.	تبلیغات سیاسی	
۶	ورزش از ظرفیت ایجاد افتراق و جدایی و خصومت میان ملت‌ها برخوردار است، بستگی به این دارد که نتیجه رقابت‌های ورزشی را تا چه اندازه جدی بگیریم.		

مشارکت‌کنندگان با قرار دادن ورزش در بطن گفتمان‌های سیاسی و نقش‌سازنده و ترویجی آن در همبستگی اجتماعی و ملی به لحاظ عاطفی و شناختی و جنبه‌ی دیپلماسی‌گرایانه و ایدئولوژیک آن، بر اهداف و مقاصد دولت‌ها در پس سیاست ورزشی صحنه نهادند. به عبارت دیگر ورزش از منظر آنها محلی است برای اجرا و پیاده‌کردن مقاصد بالای سیاسی اعم از همگرایی و وحدت ملی، مذاکرات بین‌المللی و غیره؛ در عین حال تشدید این سیاست‌ها بعضاً بُعد منفی و واگرایانه به خود می‌گیرد.

۵- بُعد دینی و مذهبی

تعامل ورزش و دین در معنای خاص و مناسک مذهبی در معنای عام را می‌توان یک امر مسجّل به حساب آورد. «ورزش از این حیث که دارای دستگاهی سازمان یافته، تأدیبی و آیین شکرگزاری است و از کیفیت مذهبی رشادت و تعلیم روح برخوردار است، به نوعی امری مذهبی تلقی می‌شود» (نواک، ۱۹۹۳: ۶۹).

زیر طبقاتی اعم از تعصبات دینی، اخلاق دینی و موضوع زنان و پوشش مذهبی محصول کدگذاری ریز مقولاتی سرگرمی و سرف وقت، فضیلت ورزشی و قوانین سازنده، سنت و بازنمایی رسانه‌ای است که از سوی مشارکت‌کنندگان در طی مصاحبه بر آن تأکید شده است. برای مثال مشارکت‌کننده A8 به امکان وجود چالش‌های در فضاهای ورزشی به علت تنوع در مذاهب ورزشکاران و تماشاگران اشاره می‌کند.

جدول شماره ۵: بُعد دینی و مذهبی

ردیف	جواب‌ها	مقوله‌ها	مقوله‌ی هسته
۱	وقتی بحث مذهب برجسته می‌شود، مذهب مقابل می‌تواند به عنوان یک مؤلفه انشقاق هویت ملی خود را در فضای ورزشی مطرح کند.	تعصبات مذهبی (ز)	بُعد دینی و مذهبی
۲	بعضاً افراد نادری به جای شادی از برد در مسابقات ملی، از پیروزی حریف خوشحال شده‌اند.		
۳	وجود ممانعت‌هایی که در برابر من ایجاد شد، باعث شد که من برای دیگران مانع ایجاد نکنم و سعی کنم که حق کسی را پایمال نکنم.	اخلاق ورزشی و شئونات (ز)	
۴	در مسابقه‌ای در امریکا من داوری یک ایرانی و امریکایی را برعهده داشتیم. با وجود آن‌که دوست داشتم ورزشکار ایرانی برنده شود، اما اصول و قواعد را فدای علایق خویش نکردم و براساس شرایط فنی داوری کردم.		
۵	حس حضور در میدانی بین‌المللی نه تنها یک حس نیست، بلکه انگیزه‌ی خاصی است. من حاضرم به خاطر این حس از همه خواسته‌هایم بگذرم، حتی از بچه‌دار شدن و سلیقه‌ی پوششی‌ام.	زنان و پوشش ورزشی	

به لحاظ تفسیری، رابطه و نقش دین در ورزش و وجوه تعصب‌گرایی، اخلاق و مسأله زنان، مؤید محدودیت‌ها و فرصت‌های جدیدی است که امروزه ورزش با آن روبرو است. در این نظام معنایی خشونت‌زایی و هوچی‌گرایی و امکان سرایت این فرهنگ و اخلاق غلط در بستر جامعه، می‌تواند موجب انحطاط اخلاقی شود. در مقابل بخشی از مشارکت‌کنندگان بر ابعاد فضیلت‌گرایانه و مناسبات قانونی ناظر بر عملکرد ورزشی تأکید دارند که می‌توانند اسوه‌ای برای رفتار رایج کاربران و هواداران ورزشی باشد.

۶- بعد فرهنگی

در رابطه‌ی فرهنگ و ورزش سه عنصر حائز اهمیت است که عبارتند از: رابطه بنیاد فرهنگی (اخلاق و تکریم فرهنگ سایر ملل)، ایجاد میدان مستقل فرهنگی از سوی ورزش (نمایش نموده‌های ملموس زیبایی‌شناختی و هنرمندانه) و سر آخر جنبه‌ی آموزشی و جامعه‌پذیری آن (مجموعه باورها و مفروضات انسانی مورد انتظار جامعه). در اینجا با استناد به عمده پاسخ مشارکت‌کنندگان و تأکید آنها بر عوامل فرهنگی و نقش آن در ورزش، زبان ورزشی، فرهنگ‌پذیری و تعاملات فرهنگی را به‌عنوان زیر طبقات این مقوله مورد بازخوانی قرار داده‌ای که از طریق ریزمقولاتی چون زبان و مصرف‌گرایی ورزشی، الگوسازی و تکریم/ تغییر فرهنگی، جذب فرهنگی و اشاعه فرهنگی کدگذاری شده‌اند. برای مثال مشارکت‌کننده A2 به جنبه‌ی آموزشی و فرهنگی ورزش اشاره می‌کند و می‌گوید: قهرمانان ورزشی الگوی جوانان، نوجوانان و حتی والدین آنها در جهت تشویق و هدایت مردم به سوی فرهنگ والا و گسترش آن ورزش خاص در بین همگان و کشف استعدادهای جدید برای ارتقای ورزش و جامعه هستند.

جدول شماره ۶: بعد فرهنگی

ردیف	جواب‌ها	مقوله‌ها	مقوله‌ی هسته
۱	ورزش زبانی بین‌المللی است و پیوند میان ملت‌ها را سهل و ساده‌تر کرده است.	زبان ورزشی	بعد فرهنگی
۲	زبان ورزش در حوزه بین‌المللی توانسته فضایی برای مخالفت با ایدئولوژی رسمی دولت‌ها ایجاد کند. مثلاً همین رجزخوانی، فحش‌ها و آرایش‌های غیرمعمول به نوعی برخلاف الگوی اخلاقی مد نظر حاکمیت است.		
۳	اگر ورزشکاری در بین مردم به‌عنوان الگو معرفی شد، در بین افراد خصوصاً در بین جوانان و نوجوانان که بیشتر مطیع میل و خواست‌های برون‌گرا هستند، می‌تواند تمایل و انگیزه ایجاد کند.	فرهنگ‌پذیری	
۴	وقتی ورزشکار شاخصی از یک منطقه یا قومیت خاص برمی‌خیزد، علاقه مردم آن منطقه و یا قومیت به آن رشته افزایش می‌یابد.		

فرآیند شکل‌گیری هویت ملی	۵	هر ورزشکاری نماینده ملتش است و حضور او در میادین بین‌المللی می‌تواند باعث ایجاد نگرش مثبت یا منفی نسبت به آن کشور شود.
	۶	اهتزاز پرچم و پخش سرود ملی یک کشور پس از پیروزی ورزشکارانش در میادین بین‌المللی، عاملی است برای تأیید، تجسم و قوام بخشیدن به هویت ملی آن کشور در سطح جهانی.

به لحاظ تفسیری رابطه و نقش فرهنگ با ورزش مؤید وجود میدان مستقلى در تجانس با میادین سیاسی و اقتصادی است که خود واجد ویژگی‌های: مساوات‌طلبی، تخصصی بودن، عقلانی بودن، سازمان‌یافتگی اداری، شمارش‌پذیری و تعقیب رکوردهاست. از این لحاظ ورزش از راه تباین با همه‌ی صورت‌های پیشین بازی‌های مدنی و فرهنگی توانسته است، زمینه فرهنگی ویژه‌ای برای خود فراهم آورد. با استناد به پاسخ مشارکت‌کنندگان، این تکوین فرهنگی در عین حفظ استقلال خود، به شکلی در خدمت روند اجتماعی شدن و فرهنگ‌پذیری جامعه درآمده است.

۷- بعد مدیریتی

اهمیت و دامنه‌ی رو به افزایش ورزش در جامعه، مدیریت ورزشی را تبدیل به راهبردی حیاتی می‌کند. مدیریت ورزشی هم در عمل و هم در تحقیق تبدیل به یکی از حوزه‌های قابل توجه سیاست‌گذاری دولت‌ها شده است. در اینجا با استناد به عمده پاسخ مشارکت‌کنندگان و تأکید آنها بر جنبه‌ی مدیریتی و سازمانی ورزش، می‌توان ارزش‌یابی یادگیری، اوقات فراغت و محتواآفرینی را به‌عنوان زیر طبقات این مقوله مورد بازخوانی قرار داد که از طریق ریزمقولاتی چون خلاقیت و بومی‌سازی، اقتصاد و تسهیلات ورزشی و فضاهای فراغتی، استراتژی محتوا و مخاطب‌شناسی کدگذاری شده‌اند. برای مثال مشارکت‌کننده A2² به جنبه‌ی آموزشی و فرهنگی ورزش اشاره می‌کند و می‌گوید: قهرمانان ورزشی الگوی جوانان، نوجوانان و نونهالان و حتی والدین آنها در جهت تشویق و هدایت مردم به سوی فرهنگ والا و گسترش آن ورزش خاص در بین همگان و کشف استعدادهای جدید هستند.

جدول شماره ۷: بُعد مدیریتی

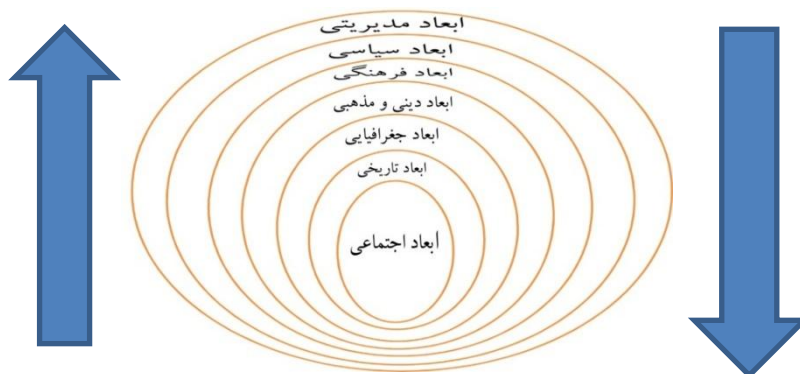
ردیف	جوابها	مقوله‌ها	مقوله‌ی هسته
۱	ضرورت کار علمی و تلاش فدراسیون‌ها و مراکز آموزش عالی را می‌طلبد تا ورزش ملی در جهان نشان داده شود؛ در هر حال، ورزش‌های مدرن به دلیل استقبال جهانی، جامعه جوان را به خود بهتر جذب کرده‌اند.	ارزش‌یابی یادگیری	بُعد مدیریتی
۲	بسیاری از ورزش‌های موجود در جهان امروز خود ورزش‌های بومی مناطق مختلف دنیا بوده‌اند که معرفی شده و به روز شده‌اند. ما نیز باید با شناسایی، حفظ و معرفی ورزش‌های بومی خودمان را به کشور و منطقه و حتی دنیا معرفی کنیم.		
۳	ورزش و تفریحات سالم یکی از روش‌هایی مناسب برای پرکردن اوقات فراغت افراد جامعه است و آنان را برای زندگی، تلاش و اهداف مشترک آماده می‌سازد.	اوقات فراغت	
۴	ورزش ابزاری برای غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان و نوجوانان و واجد جنبه تفریحی است، که می‌تواند به لحاظ شکل‌دهی شخصیت و الگوسازی مناسب قابل توجه باشد.		
۵	حضور افراد غیرورزشی و سیاسی در مسؤلیت‌های ورزشی موجب بروز چالش‌هایی در سطح مدیریت شده است.	مجموعه آفریننده	
۶	فقدان تبلیغ و ترویج مناسب برای رشته‌هایی مانند کشتی، که ریشه ملی دارند، در کنار عدم توسعه امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و تغییر ندادن و بازنگری نکردن قوانین و مقررات سنتی و همسوزکردن آنها با مقتضیات فنی، ورزشی و فرهنگی جوامع امروزی در این رشته‌ها، موجب انزوای روزافزون آنها شده است.		

تجمیع پاسخ مشارکت‌کنندگان بیانگر وجود سه طبقه‌ی اصلی آموزشی و ارزشیابی، اوقات فراغت و محتواآفرینی ذیل این مفهوم است. این سه طبقه در کنار هم با طرح همجواری ساختار و بافت بر پیگیری نظام‌های جدید، رفتارها و روندها با هدف بهبود عملکرد سازمانی تأکید دارند. درحالی‌که ایده‌ی ابداع در ادامه‌ی موضوع محتواآفرینی در راستای اتخاذ یک سیستم جدید مدیریتی، به عملکرد سازمان در برخورد با چالش‌های محیطی که با آن روبروست کمک می‌کند. بنابراین تحقق این مهم نیازمند وجود سیاست سازمانی، انگیزه‌ها و تصمیماتی است که می‌تواند به مجموعه‌های ورزشی و عاملان آن سروسامان ببخشد و این چیزی است که عمده مشارکت‌کنندگان از دولت انتظار دارند.

تحلیل فرآیند

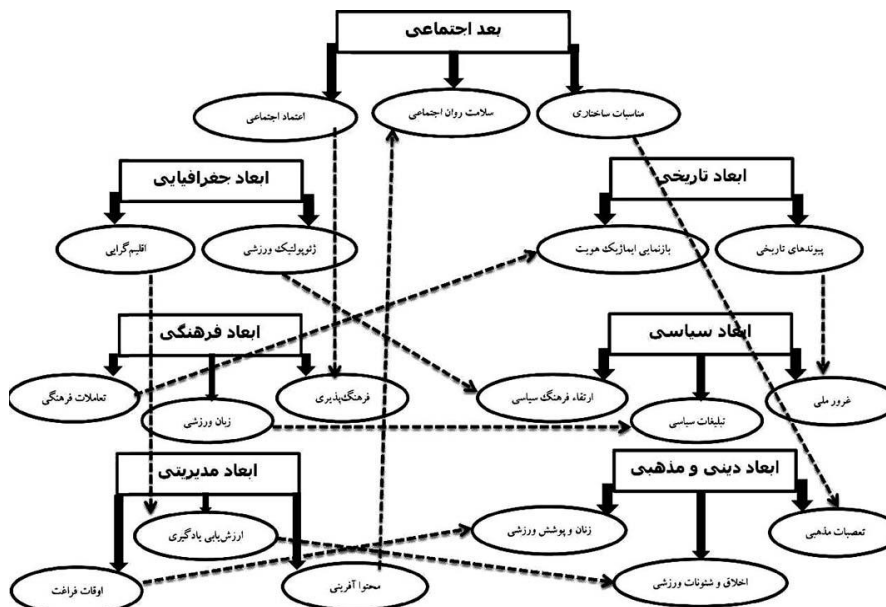
با استناد به مصاحبه‌های انجام شده در این تحقیق و تفسیر معنایی آنها به تناظر ابعاد اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی، دینی و مذهبی و مدیریتی می‌توان به مدل ماتریکسی متحدالمرکز از روابط این ابعاد با هویت ملی ورزشی (نمودار شماره ۱) دست یافت. هم‌چنین رابطه‌ی معنایی و محتوایی زیر طبقات این ابعاد، بنا به همسویی و رابطه کنشی میان ریزمقولات آنها مؤید ساختاری شبکه‌ای میان مفهوم هویت ملی و هویت ورزشی است که می‌تواند بر سازنده‌ی نظام معانی حول محور این مفهوم باشند (نمودار شماره ۲). در واقع این دو مدل و توازی تفسیر معنایی مقولات در ابعاد مختلف هویتی مصاحبه‌ها نشان می‌دهد، افراد بسی بیشتر از تعاریف و ساخت‌های هویت‌ورزی دولت‌ها، در پی بازنمایی و برساخت هویتی خویش از طریق حضور در میداين ورزشی هستند. در بازسازی سیر داستانی پاسخ مشارکت‌کنندگان مختلف، براساس نحوه‌ی کدبندی و مقوله‌سازی در این تحقیق، می‌توان نتیجه گرفت که در کنار عوامل بازدارنده‌ای از قبیل تبعیض، دو قطبی‌سازی و مصرف‌گرایی ضمنی ورزش، که به‌عنوان کارکردهای منفی مدیریتی موجب تحقق هویت‌های مقاومتی شده‌اند، روحیه‌ی چرخش مراقبتی فرصتی برای احیای هویت ملی است که خود محصول برهم کنش میان زیر طبقات ابعاد هفتگانه است. این فرصت ارتباطی که در نمودار ۲ نشان داده شده است، می‌تواند به شکل چرخشی خدماتی الگویی برای سیاست‌ورزی دولت‌ها و نهادهای مدیریتی در سمت و سوی ایجاد تعادل مذکور میان هویت فردی و هویت ملی باشد.

نمودار شماره ۱: ماتریکس روابط مقولات اصلی و هسته‌ای

نمودار ۲: شبکه ارتباطی میان مقولات اصلی و ریز طبقات مفهومی هویت ورزشی

نتیجه‌گیری

ارائه‌ی مدل هویت ملی با محوریت ورزش در شرایط و بستر موجود واجد وجهی برساختی و مدیریتی است که به‌عنوان عاملی زمینه‌ای به دیگر ابعاد موجود در این تحقیق نقش می‌دهد تا هویت ورزشان در قالب کنشگران فعال با پذیرش و یا ردّ ابتکارات مدیریتی دولت‌ها و یا سازمان‌های متولی ورزشی و جامعه ورزشی دست به مقاومت و یا تکریم این مناسبات زده و در بستر و میدان ورزشی به‌عنوان میدانی مستقل به مقاومت، خلاقیت و یا تکریم آن همت گماردند.

در مقابل ابعاد سیاسی / اجتماعی به‌عنوان عوامل مداخله‌گر، در شرایط مذکور اثری تزییدی دارند. تأثیر این عوامل بر روی مشارکت‌کنندگان، منتج به شکل‌گیری احساس بی‌توازنی بین داده‌ها و ستانده‌ها (هویت ذاتی و هویت برساختی) می‌شود. این احساس عدم توازن به تبع منجر به شکل‌گیری فرایندی در راستای تکاپو برای برقراری این توازن می‌شود. ابعاد تاریخی و فرهنگی به‌عنوان اهرمی کنترل‌کننده با برساخت‌نمادهای ملی و تکریم آنها و تحریک اراده تاریخی / ملی از طریق سازوکارهای اجتماعی، الگویی فراروی جامعه ارائه داده و از این طریق به برقراری توازن میان داده و ستاده کمک می‌کند.

با این حال عواملی از قبیل تبعیض، عدم تخصیص امکانات تعمیم یافته، دو قطبی سازی سیاسی، سنت مردسالاری، خشونت‌گرایی و مصرف‌گرایی می‌تواند مختل‌کننده هویت ملی تصور شود. این عوامل که بیشتر ذیل ابعاد جغرافیایی، دینی و مذهبی و سیاسی/ فرهنگی نمایانده شده‌اند، نه تنها به حفظ و ارتقای انسجام اجتماعی یاری نخواهند رساند، بلکه در حکم عواملی واگرا موجب تشدید چالش‌ها خواهند شد. این روند مختل‌کننده می‌تواند بر رابطه و توازن داده و ستاده تأثیر عکس بگذارد و از طریق روند نمادسازی و ایجاد زبان مشترک جدید، به جای سوق وضعیت بیان داده و ستاده به سمت تعادل، به تشدید بی‌توانی بینجامد. به عبارت دیگر گروه‌های قومی با ایجاد گروه خودی درصدد تمایزبخشی با گروه غیر برمی‌آیند و مطابق با آن به نمادسازی و حتی تاریخ‌سازی می‌پردازند که بسیاری مواقع در تقابل با نمادها و آیین‌های ملی قرار می‌گیرد و در مواردی هم با ایجاد فضای رقابتی شدید به تقابل گروه‌های اجتماعی دامن می‌زند و با استمرار آن در طول زمان، به قطب‌بندی‌های موجود قوت می‌بخشد.

تلاش برای پرهیز از هم‌وردی و تقابل ستیزنده میان این دو از طریق زمینه‌ای انگاشتن بعد مدیریتی قابل تفسیر است. در واقع از این منظر ورزش جایگاه واسطه‌گرایانه‌ای دارد که می‌تواند میان روند هویتی دولت و جریان مقاومت‌گرا بستری از گرایش به گفت‌وگو فراهم آورد.

با تحلیل فرآیندها می‌توان نتیجه گرفت ورزش فارغ از جنبه تفریحی و عوامل بازدارنده‌ای از قبیل تعارض‌سازی میان هویت محلی، ملی و فراملی، می‌تواند نقش مهمی در توسعه و رشد فرآیند ملت‌سازی ایفا کند. به نحوی که دولت‌ها با تدوین سیاست‌های ورزشی در راستای تقویت و تعمیق هویت ملی تلاش کرده و از طریق تهییج اجتماعی و شور و نشاط در فضای اوقات فراغت به افزایش اعتماد اجتماعی و به تبع غرور ملی دست می‌یابند که موجب تقویت فرهنگ همزیستی مردمان یک مجموعه سرزمینی می‌شود. هم‌چنین ورزش در جامعه‌ای با تنوع فرهنگی، وجود عوامل بازدارنده‌ای از قبیل ایدئولوژی‌ها و تبعیض، می‌تواند به کارکردی منفی و ایجاد بسترهای مقاومتی در برابر هویت غالب بیانجامد، این پدیده تأثیری منفی بر روند شکل‌گیری و تقویت هویت جمعی می‌گذارد و زمینه‌های غیریت‌سازی‌های مختلفی در درون جامعه می‌شود. از این نظر اهتمام مسئولان به جنبه‌های ارزشیابی آموزشی و استراتژی‌های محتوایی می‌تواند باعث جذب خرده‌فرهنگ‌های پیرامونی جامعه ورزشی شود. ورزش می‌تواند مجرای برای گره زدن علایق مردم مناطق مختلف کشور

باشد، که در نهایت همبستگی ملی را رقم می زند و می تواند بستری برای ابراز وجود هویت های سیاسی دیگر باشد.

منابع

- اخوان کاظمی، مسعود (۱۳۷۸): «ورزش و سیاست بین الملل»، *نشریه المپیک*، س ۷، ش ۱ و ۲، صص ۲۷-۳۶.
- ذکائی، محمدسعید (۱۳۸۱): «نظریه و پژوهش در روش های کیفی»، *فصلنامه علوم اجتماعی*، س ۵، ش ۱۷، صص ۵۳-۶۴.
- فاضلی، حبیباله (۱۳۹۳): *ورزش و مسأله هویت ملی*، تهران: انتشارات تمدن ایرانی.
- کیلین، الن (۱۳۹۴): «انسان شناسی ورزشی»، ترجمه ی آسیه نمازی، در: *علوم اجتماعی در ورزش*، جمع آوری: جوزف مگوایر، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- مگوایر، جوزف (۱۳۹۴): *علوم اجتماعی در ورزش*، ترجمه ی آسیه نمازی، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- ملکوتیان، مصطفی (۱۳۸۸): «ورزش و سیاست»، *فصلنامه سیاست*، دوره ۳۹، ش ۲، صص ۳۰۹-۳۰۱.
- میلر، دیوید (۱۳۸۳): *ملیت*، ترجمه ی داود غرایاق زندی، تهران: انتشارات تمدن ایرانی.
- هاشمی، سیدضیاء؛ جوادی یگانه، محمدرضا (۱۳۸۶): «فوتبال و هویت ملی»، *فصلنامه مطالعات ملی*، س ۸، ش ۳۰، صص ۱۱۰-۱۲۲.
- وست، دوبرا؛ بوچر، چارلز (۱۳۷۴): *میانی تربیت بدنی و ورزش*، ترجمه ی احمد آزاد، تهران: انتشارات کمیته ملی المپیک.
- Buirner. A (2001); *Sport, Nationalism and Globalization*, State university of New York press
- Danforth.L.M (2001); "Is the world game an ethnic game or an Aussie game? Narrating the nation in Australian soccer", *American Ethnologist*, 28(2): 363-387.
- Houlihan. B & Green. M (2008); *Comparative elite sport development: systems, structures and public policy*, Amsterdam, Butter worth Hieneman.
- Kotnik. V. (2009); "Sport & nation in anthropological perspective: Slovenia as land of skiing nationhood" in: *Anthropologia*, Vol 1, No 7, PP 35-66.
- Novak M. (1993); *Joy of sports: Revised: End Zane Bases Basketball and the Consecration of the American Spirit*, Network Paperback.
- Silverman. D (2005); "Instannces or sequences? Improving the state of the art of qualitative research". Forum: *Qualitative social Research*, 6(3). Art 30.
- Sorek. T & White R.G. (2016); "American football and national pride: racial differences". In: *Social Science research*, (56) 266-278.